

Suđenje Adolfu Muku 1923. godine

Adolf Muk (Muck) pripada generaciji organizatora radničkog pokreta i Komunističke partije u Crnoj Gori. Tokom 1919. i 1920. godine njegova politička aktivnost naročito je došla do izražaja na području Boke Kotorske. Poznato je da je do 1918. godine Boka bila pod austrougarskom vlašću. Ona je i u administrativnom pogledu bila vezana za Dalmaciju. Otuda se i politička misao u njoj uglavnom razvijala u sklopu političke misli u Dalmaciji. Istina, na razvoj političke misli u njoj uticala je i politička misao Crne Gore. Iako je Boka bila pod tuđinskom dominacijom ona je i prije 1918. godine imala dosta uzajamnih veza sa Crnom Gorom. Odavnina je bila poznata težnja Boke Kotorske da se oslobodi austrougarske vlasti i pripoji Crnoj Gori. Kao i ostale pokrajine i ona je sa oduševljenjem dočekala oslobođenje i ujedinjenje jugoslovenskih pokrajina i stvaranje zajedničke države Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. godine. Sa velikim oduševljenjem oslobođenje je dočekala i njena malobrojna radnička klasa. Njena radnička klasa je smatrala da je oslobođenjem i ujedinjenjem »prestao austrijski terorizam i da je sloboda govora i sastajanja dozvoljena«. ¹⁾ Međutim, revolucionarno radništvo se ubrzo razočaralo u vlast novostvorene države. Naime, pod uticajem oktobarske revolucije i revolucionarnih previranja u Evropi, kao i revolucionarnog stremljenja dijela radničke klase u novostvorenoj državi i većina radništva u Boki Kotorskoj bila je revolucionarno nastrojena. Vladajuća jugoslovenska buržoazija sve više se plašila revolucionarnog raspoloženja u zemlji pa je sa strahom i nepovjerenjem gledala na organizovanje radništva u političke i sindikalne organizacije i njihovo javno istupanje. Buržoazija je svim silama nastojala, da onemogući rad političkih i sindikalnih radničkih organizacija. Što je radnički pokret više narastao i organizaciono jačao to je sve žešće proganjen od strane državnog aparata.

¹⁾ Govor Stevana Grubišića na Četvrtom kongresu Socijaldemokratske stranke Dalmacije u Splitu 25. III 1919 — Istorijski arhiv Komunističke partije Jugoslavije, Tom IV Beograd 1950, str. 199.

U Boki je rano došlo do formiranja radničkih društava i organizacija (Društvo radnika i obrtnika u Kotoru 1871; Srpska radnička zadruga u Kotoru 1896; Hrvatsko radničko društvo »Napredak« u Kotoru 1897; Herceg-Novosko radničko društvo u Herceg-Novom 1902; Hrvatsko radničko društvo »Sloga« u Prčanju 1902; Hrvatsko radničko prosvjetno društvo »Mlada Hrvatska« u Kotoru 1912).²⁾ Neka od ovih društava prestala su sa radom prije prvog svjetskog rata. Ona su bila heterogenog sastava kako u političkom tako i u socijalnom pogledu. Neka su imala i nacionalni karakter. Početkom XX vijeka u radničkim organizacijama i udruženjima u Boki je došlo do oštrije socijalne i političke diferencijacije. Tada je došlo do formiranja klasno sindikalnih organizacija. Uporedo sa tim došlo je do formiranja i socijalističkih organizacija. Ove organizacije djelovale su i u sklopu Socijaldemokratske stranke Dalmacije sve do početka prvog svjetskog rata kada je rad stranke zabranjen. Tada je obustavljen i rad radničkih organizacija na području Boke Kotorske.

Adolf Muk se rano opredijelio za socijalistički pokret. Kao delegat iz Kotora prisustvovao je Četvrtom kongresu Socijaldemokratske stranke i Opšteg radničkog saveza za Dalmaciju, održanom u Splitu 25. marta 1919. godine. Osim njega iz Boke su Kongresu prisustvovali: Baldo Marjanović iz Herceg-Novog, Stevan Grubišić iz Kotora i Avgustin Marinović iz Tivta. Do tada je u Boki bilo organizovano 450 članova u partijske i sindikalne organizacije.³⁾ Na Kongresu su delegati iz Boke aktivno učestvovali u njegovom radu. U diskusijama su isticali nužnost ujedinjenja jugoslovenske radničke klase i pristupanje Trećoj internacionali.⁴⁾

Poslije Kongresa u Splitu, na kome se Socijaldemokratska stranka Dalmacije izjasnila za ujedinjenje sa ostalim jugoslovenskim socijaldemokratskim strankama i partijama i stvaranje jedinstvene partije kao sekcije Komunističke internacionale, Muk je požrtvovano radio na omasovljavanju i organizovanom ustrojstvu partijskih i sindikalnih organizacija u Boki Kotorskoj. On je uspostavio kontakte sa istaknutim organizatorima komunističkog pokreta u Crnoj Gori. Muk je uočio nužnost organizacionog vezivanja radničkog pokreta u Boki sa pokretom u Crnoj Gori. Ovo pitanje su pokrenuli delegati iz Boke i na Vukovarskom kongresu Komunističke partije Jugoslavije.⁵⁾ Predlog je tada prihvaćen, ali je realizovan tek 1922. godine.

Iako su u legalnom periodu rada Komunističke partije organizacije u Boki organizaciono bile vezane za pokrajinsko rukovodstvo

²⁾ Dr Dinko Foretić, Radnički pokret u Dalmaciji od 1870. do kongresa ujedinjenja 1919 — Zbornik Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split 1/1970, str. 32, 59, 60.

³⁾ Istorijski arhiv, T. IV str. 199.

⁴⁾ Isto, 200, 210.

⁵⁾ Dragoje Živković, Radnički pokret u Boki Kotorskoj 1919—1920. godine — Istorijski zapisi (IZ) 4/1963, str. 531.

Dalmacije one su sarađivale sa organizacijama u Crnoj Gori. U tom periodu Muk je bio i u pokrajinskom rukovodstvu za Crnu Goru. Saradnja je bila naročito tijesna tokom 1920. godine. On je sa Božidarom Radanovićem održavao prisne veze sa Jovanom Tomaševićem i komunistima u Budvi i Petrovcu — Markom N. Gregovićem, Savom K. Vukovićem, Ivom Sudićem i drugim. Tokom 1919. i 1920. godine Muk je politički neumorno radio na konsolidovanju komunističkog pokreta u Boki Kotorskoj. Pošto je o radničkom pokretu u Boki u ovom periodu (1919-1920) pisano, mi se ovom prilikom nećemo zadržavati na Mukovom učešću u njemu.⁶⁾ Istina, na osnovu raspoložive arhivske dokumentacije radnički pokret u Boki, u ovom periodu (1919-1920), može se potpunije objasniti sa više aspekata pa i učešće Mukovo u njemu. Pošto nam u ovom radu nije osnovni cilj da obradimo Mukovu političku aktivnost od 1919. do jednog hapšenja 1922. i suđenja 1923. godine, to ćemo se samo osvrnuti na neke osnovne momente iz njegovog života i rada kako bi se mogao bolje shvatiti njegov sudski proces od dana hapšenja (1922) i dugog procesa koji je okončan izdržavanjem kazne krajem 1926. godine.

Kao aktivni partijski radnik Muk je učestvovao kao delegat na Osnivačkom kongresu Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista) u Beogradu aprila 1919. godine. Zbog aktivnog revolucionarnog rada na području Boke Kotorske i u periodu legalnog rada Partije više puta je od policijskih organa hapšen i zatvaran. U ovom periodu obavljao je razne partijske funkcije među kojima i funkciju sekretara Okružnog komiteta KPJ za Boku Kotorsku, člana pokrajinskog rukovodstva za Dalmaciju i pokrajinskog rukovodstva za Crnu Goru.

Muk je rođen u Kotoru (4. juna 1893). Osnovnu školu i dva razreda gimnazije završio je u Kotoru. Jedno vrijeme učio je tehničku školu u Veneciji. Još kao dječak radio je na brodu kao konobarski učenik. Od 1907. godine radio je u Kotoru kao konobar. Muk se tada i opredijelio za socijalistički pokret. Dosta je čitao. Bio je veoma obrazovan. Znao je nekoliko stranih jezika. Odmah nakon oslobođenja 1918. godine neumorno je radio na organizovanju socijalističkih i sindikalnih organizacija u Boki Kotorskoj. Tokom 1919. i 1920. godine aktivno je sarađivao u partijskoj štampi (*Splitskim Radničkim novinama*, *Oslobođenju*, *Radničkim novinama*, *Glasu slobode* i dr.). On je ulagao napore da pokrene komunistički list koji bi postao organ Partije za Crnu Goru i Boku, ali mu vlasti u Boki nijesu dozvolili da pokrene takav list ni za područje Boke Kotorske. Isto-

⁶⁾ Vidi radove: Slavko Mijušković, Nekoliko dokumenata o radničkom pokretu u Boki Kotorskoj (1919—1921) — IZ, 1/1959; Dimo Vujović, Radničke i partijske organizacije u Crnoj Gori 1918—19 — Istorijski pregled, 3/1959; Dragoje Živković, Radnički pokret u Boki Kotorskoj 1919—1920. godine — IZ, 4/1963.

vremeno su ulagali napore i komunisti u Crnoj Gori da pokrenu svoj organ, ali ni njima nije dozvoljeno pokretanje takvog lista.

Zbog komunističkog rada Muk je više puta hapšen i osuđivan kako u legalnom radu Partije tako i poslije donošenja Obznane i Zakona o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi. Njemu i jednoj grupi komunista u Boki Kotorskoj prvim je u zemlji suđeno po Zakonu o zaštiti države.⁷⁾

I poslije donošenja Obznane i Zakona o zaštiti države Muk je požrtvovano radio na stvaranju ilegalnih organizacija Komunističke partije u Boki i Crnoj Gori. On je tokom 1922. godine uspostavio veze sa istaknutijim komunistima u Crnoj Gori, Dalmaciji i Bosni. Iako je bio pod stalnim nadzorom policijskih organa on je od sredine 1922. godine nastavio živi politički rad i putem pisane riječi. Od tada pa do poslednjeg hapšenja 1937. godine saradivao je u više partijskih legalnih i ilegalnih listova, kao i u nekim građanskim listovima (*Borba, Radničko jedinstvo, Radnik-Delavec, Organizovani radnik, Radni narod, Proleter, Zeta, Slobodna misao* i dr.). U legalnim listovima pisao je o političkim i ekonomskim prilikama u Crnoj Gori, položaju radničke klase, godišnjicama pobune mornara u Boki Kotorskoj, nužnosti organizovanja radničke klase i sl. Još 1921. godine u zatvoru je pokrenuo polulegalni humoristički list *Uznički glasnik*. Muk je aktivno radio i na širenju ilegalne partijske literature, kao i u sastavljanju i rasturanju ilegalnih partijskih proglašenja. Bio je učesnik na Osnivačkoj konferenciji Nezavisne radničke partije Jugoslavije u Beogradu. Kasnije je izabran za sekretara Pokrajinskog komiteta Nezavisne radničke partije za Crnu Goru. Istovremeno je bio i u Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru. Da bi što uspješnije doprinio obnavljanju partijskih organizacija, poslije šestojanuarske diktature, odvojio se od porodice i živio u Podgorici (Titograd) gdje je formirao Pokrajinski komitet i bio na njegovom čelu (1930-1932) do održavanja pokrajinske konferencije u Kotoru u drugoj polovini 1932. godine. On je održavao veze sa Centralnim komitetom u inostranstvu. Učestvovao je na partijskim savjetovanjima, konferencijama i kongresima. Bio je poslanički kandidat na parlamentarnim izborima na listi Vicka Jelaske 1920. godine. Na opštinskim izborima 1926. godine na radničkoj listi bio je izabran za opštinskog odbornika u Kotoru. Na poziv Centralnog komiteta KPJ pošao je na rad u inostranstvo početkom oktobra 1934. godine. Muk je na Četvrtoj zemaljskoj konferenciji KPJ izabran za člana Politbiroa Centralnog komiteta. Od tada pa do hapšenja, početkom marta 1937. godine, nekoliko puta je ilegalno dolazio u zemlju i obilazio partijske organizacije. Početkom 1937. godine Muk je bio zadužen da organizuje ilegalno prebacivanje dobrovoljaca iz Crne Gore u Španiju. U tu svrhu iz-

⁷⁾ Vidi: dr Slavko Mijušković, Optužba državnog tužioca u Kotoru od 21. novembra 1921. godine protiv nekoliko istaknutih komunista — IZ, 2-3/1969.

najmljen je bio jedan francuski brod (La Corsè) koji je doplovio na Crnogorsko primorje. Brod je bio otkriven i uhvaćen početkom marta 1937. godine. Na njemu je, pored ostalih, uhvaćen i Adolf Muk. Odveden je u Beograd i isleđivan od strane policijskih organa u Beogradskoj glavnjači. U glavnjači je strahovito mučen. Pod policijskom torturom odao je mnoge stvari iz ilegalnog rada Komunističke partije. Iako je pred sudom porekao iskaze date pred policijom, osuđen je na deset godina robije. Zbog slabog držanja pred policijom Muk je od strane Centralnog komiteta isključen iz članstva Komunističke partije. I ne samo to već je oštro osuđeno njegovo držanje pred policijom. Muk je robiju izdržavao u Sremskoj Mitrovici. Tamo je bio izolovan od ostalih osuđenih komunista. Kasnije mu je kazna smanjena sa deset na pet godina robije. Kada mu je istekla robija (5. III 1942) iz Sremske Mitrovice je preko Beograda, Sarajeva, Mostara i Dubrovnika sproveden u zatvor u Kotor (5. VII 1942). U zatvoru u Kotoru od njega je traženo da se odrekne komunističkog ubjeđenja i antifašističkog držanja. Muk je odbio ovakvu ponudu. Zbog toga je i strijeljan 21. aprila 1943. godine. Sličnu sudbinu su doživjela i njegova dva brata — Artur koga su strijeljali Italijani u Kotoru novembra 1941, i Tripo koga su Njemci objesili u Cetinju septembra 1944. godine.

U toku ilegalnog političkog rada Adolf Muk je imao više partijskih pseudonima (Jelka, Tizler, Weissman, Petar Primorski, Kotarić, Manojlo i dr.). To su uglavnom najosnovniji podaci o Adolfu Muku. Ovo smo naveli da bi se bolje shvatilo njegovo hapšenje 1922. i suđenje koje je počelo 1923. a završeno 1926. godine. O njegovom političkom radu do sada se malo zna ne samo u široj čitalačkoj publici nego i u naučnoj javnosti.

* * *

Tokom jula 1922. godine Muk je poslao nekoliko novinskih članaka Redakciji *Radničkog pokreta* u Sarajevu.⁸⁾ Njegovo kretanje i rad policija je stalno pratila. No i pored svih tih nedaća Muk je radio na stvaranju ilegalnih organizacija Komunističke partije i održavanju kontakata sa istaknutijim članovima Partije. Iako je dosta vremena proveo u zatvoru nije stao pred svim teškoćama. Pored ostalog pratile su ga i materijalne teškoće, jer kao komunista u državnoj službi nije mogao dobiti posao. Policija je pratila njegovu prepisku pa čak i onu gdje se nije nadao da će joj pasti u ruke. Redovno je kontrolisala i na pošti plijenila sve pošiljke adresovane na njegovo ime. Osim toga policija je često vršila premetačine u njegovom stanu. Zbog svega toga Sresko poglavarstvo u Kotoru podnijelo je optužnicu 5. oktobra 1922. godine protivu Muka državnom tužilaštvu u

⁸⁾ Navodimo neke od naslova članaka: Nauka monopol bogataša; Poskupililo more; Vraćeni šamari; Epilog jednog sramnog pakovanja — Istorijski arhiv Kotor (IAK), Okružni sud Kotor (OSK), Vr. 216/22.

Kotoru s molbom na postupak u smislu čl. 1. tačke 1. Zakona o zaštiti države.⁹⁾ »I ako zbog protudržavnog rada i širenja komunizma više puta kažnjavan, Adolf Muk, konobar iz Kotora, ne odustaje ni danas od komunizma ni zavođenja smirenog naroda na novi skok u rasvratna i protudržavna rovanjenja i akcije. Šta više već se je počelo jasno opažati da on i danas, usprkos svega što mu prijeti i što je pretrpio zbog dosadanjeg rada, agilno i neumorno nastavlja i teži dalje rad koji je davno uvertio u glavu sa nekom tvrdom vjerom, da je jedino sa neustrašivošću pred zakonom i daljom ustrajnošću svojom i svojih drugova, slomiti napokon krila ujedinjenoj državi i njenoj upravi i vladi, a on se sa družinom uzdići nad njenom propasti.«¹⁰⁾ Zbog interesantnosti ovu optužnicu prilažemo u prilogu ovoga rada (Prilog br. 1).

Kotorska policija je preko pošte počela »ponovo obavljati cenzuru nad poštom koja stiže« kotorskim komunistima, kako nad onom koja je njima stizala tako i nad onom koju su oni slali drugima. Razne novine domaće i strane, brošure i knjige slate sa strane najviše je stizalo na adresu Muka i Ilije Jelavića. Prema izvještaju Sreškog poglavarstva u Kotoru, do kraja avgusta 1922. godine, raznih materijala i pisama policija je dosta zaplijenila na pošti, pa je sav zaplijenjeni materijal dostavila predsjedništvu Pokrajinske uprave u Splitu koja ga je prosljedila Ministarstvu unutrašnjih djela. Prema istim podacima najviše je zaplijenjenog materijala Muku i Jelaviću dolazilo iz Sarajeva od redakcije *Radničkog jedinstva*. Kada je Muk uvidio da mu se poslate novine i drugo zadržavaju na pošti, neke pošiljke i pisma dobijao je i slao preko ilegalnih kanala.

Početkom septembra 1922. godine »obavljena je ponovo premetačina stana Adolfu Muku i Iliji Jelaviću i zaplijenjene im ponovo razne knjige, pisma, brošure i novine.«¹¹⁾ Tada je izvršen pretres stanova i još nekolicini istaknutijih komunista u Boki Kotorskoj. Prilikom pretresa stana Mukova kod njega je nađeno, pored ostalog, i nekoliko pisama redakcije *Radničkog jedinstva* i u više primjeraka proglas *Radnicima Kotora i okolice*. Proglas je prvo štampan u *Radničkom jedinstvu* broj 30. od 15. septembra 1922. godine. Redakcija je ovog broja lista poslala Jelaviću 50 brojeva više no što je to ra-

⁹⁾ Evo što se kaže u članu 1, tački 1. tog Zakona:

»Čl. 1 — Kao zločinstvo u smislu Kaznenog zakonika smatraće se i ova dela:

1) pisanje, izdavanje, štampanje, rasturanje: knjiga, novina, plakata ili objava, kojima se ide na to da se ko potstrekne na nasilje prema državnim vlastima predviđenim Ustavom ili uopšte da se ugrozi javni mir ili dovede u opasnost javni poredak. Ovo važi i za svaku pismenu ili usmenu komunističku ili anarhističku propagandu ili ubeđivanje drugih da treba promieniti politički ili ekonomski poredak u državi zločinom, nasiljem ili ma kojom vrstom terorizma«.

¹⁰⁾ IAK, OSK, Vr. 216/22, Kotarsko poglavarstvo br. 8357 od 5. oktobra 1922 — Državnom odvetništvu Kotor.

¹¹⁾ Isto.

nije slala.¹²⁾ Na Mukov zahtjev ovaj proglas je Redakcija *Radničkog jedinstva* i posebno štampala na crvenom papiru.¹³⁾

Proglas je napisao Muk i ilegalno ga je poslao Redakciji *Radničkog jedinstva* da ga objavi. On ga je napisao povodom predstojećih opštinskih izbora. Pošto je zbog ovoga proglasa Muk najviše terećen na sudu i na kraju osuđen, kao i zbog njegove sadržine dajemo ga u prilogu rada.¹⁴⁾ (Prilog br. 2).

Predsjedništvo Pokrajinske uprave za Dalmaciju u Splitu 7. oktobra 1922. godine u prepisu je poslalo navedeni Proglas svim upraviteljima sreskih poglavarstava i političkih izloženstava kao i upravniku policijske direkcije u Splitu s nalogom da se Proglas ne smije širiti u narodu.¹⁵⁾

Redakcija *Radničkog jedinstva* prije no što je štampala ovaj Proglas dala ga je na cenzuru policiji u Sarajevu, koja je odobrila njegovo štampanje. »Prema tome« — kaže se u pismu Redakcije *Radničkog jedinstva* — »vaša policija nema nikakvog prava da ih pleni i vi ih možete slobodno deliti«. ¹⁶⁾

Adolf Muk je poslao pismo 10. oktobra Antonu Radoševiću u Tivat po Simu Staničiću trgovcu iz istog mjesta. Kada je pročitao sadržinu pisma Staničić je predao pismo žandarmerijskoj stanici u Tivtu.¹⁷⁾ Muk je u pismu obavještavao da je Radoševiću izvršen pretres stana radi toga što mu je on poslao novine preko pošte. U istom pismu Muk je obavještavao Radoševića da mu u buduće neće štampu slati poštom. On mu je preporučivao da on i njegovi politički jednomišljenici ubuduće naručuju listove od redakcija iz Sarajeva i Beograda (*Radničko jedinstvo* i *Organizovani radnik*). U pismu ih je upozoravao da »usprkos svih progona« ostanu »čvrsti u ideji oslobođenja proleterijata i čovječanstva, borite se za svoja čovječna prava, pomazite i čitajte radničku štampu, to je vaš interes, to je vaša sveta dužnost«. ¹⁸⁾

U vezi sa pretstojećim opštinskim izborima u istom pismu Muk je pisao Radoševiću:

»Što se tiče izbora, zadovoljan sam što radnici istupaju svojom neutralnom listom, ali treba sve to da bude, bez primjese sa buržoa-

¹²⁾ Isto, Pismo Redakcije »Radničkog jedinstva« od 20. septembra 1922 — A. Muku.

¹³⁾ Isto, Saslušanje Muka u Okružnom sudu u Kotoru od 25. oktobra 1922.

¹⁴⁾ Arhiv Istorijskog instituta Titograd (AIIT), II 1-1 (1922), Proglas.

¹⁵⁾ IAK, Političko izloženstvo Budva br. 1291 (1922).

¹⁶⁾ Isto, OSK, Vr. 216/22, Pismo Redakcije »Radničkog jedinstva« br. 116 od 20. septembra 1922 — Adolfu Muku.

¹⁷⁾ Isto, Izvještaj Žandarmerijske stanice Tivat br. 1244 od 11. oktobra 1922 — Kotarskom poglavarstvu.

¹⁸⁾ Isto, Pismo A. Muka od 10. oktobra 1922 — Antonu Radoševiću.

zizjom«. ¹⁹⁾ Dalje se u pismu govori da se ne slaže sa njegovim kandidatom na čelu liste. Napominje da će se dogovoriti za izbore zajedničkom listom i programom za cijeli izborni okrug. ²⁰⁾

U zaplijenjenom materijalu kod Muka nađena je jedna dopisna karta administracije *Organizovanog radnika* iz Beograda od 1. septembra 1922. godine kojom se obavještava Muk da su primili njegovu kartu i poslati novac i da će mu sa 88. brojem lista slati po deset primjeraka. ²¹⁾

Policija je zaplijenila i dopisnu kartu koju je Muk poslao 16. X 1922. Marku N. Gregoviću u Petrovac. Muk je Gregovića obavještavao da mu je »poslao zamotak sa novinama, a i ranije sam ti poslao dva oveća omota«. Moli ga da mu javi da li je to primio »jer gospoda sa policije ponovo plijene i ovo što je »slobodno«. ²²⁾

Pored ostalog Muk je od strane Sreskog poglavarstva u Kotoru okrivljen za vođenu korespondenciju sa redakcijama listova *Radničko jedinstvo* i *Organizovani radnik*, za sadržinu u pismu Radoševiću i zaplijenjenom proglasu, kao i za širenje raznih domaćih i stranih novina. Pored ostalog okrivljen je i za rasturanje stranih novina — *Imprekora* i *Die Rote Fahne*. Prema navodima prijave Muk je navedene novine slao povjerenicima na području Boke Kotorske. Prilikom policijskih pretresa zaplijenjene su novine koje je Muk slao Antonu Radoševiću u Tivtu, Marku N. Gregoviću u Petrovcu, namijenjene za Prčanj, Muo i Bogdašiće. Za širenje novina i pomaganje Muku okrivljeni su još i Tripo Franović i Ilija Jelavić. ²³⁾

Pošto je materijal zaplijenjen Muk je zajedno sa Jelavićem zatvoren i obojica su saslušani u Okružnom sudu u Kotoru 25. oktobra 1922. godine. Isti su saslušani i 4. novembra iste godine. Nakon vođene istrage državni tužilac u Kotoru Buzolić 9. jula 1923. godine podigao je optužnicu protivu Adolfa Muka i Danila Ponjare odgovornog urednika *Radničkog jedinstva* u Sarajevu. ²⁴⁾ Ovu optužnicu prilažemo kao sastavni dio ovog rada (prilog br. 3). Istog dana tužilac je izdao nalog da se Muk i Jelavić oslobode istražnog zatvora. Narednog dana Muk je oslobođen istražnog zatvora i dozvoljeno mu je da se brani sa slobode. ²⁵⁾ Okružni sud u Kotoru obratio se 31. oktobra

¹⁹⁾ Isto.

²⁰⁾ Isto.

²¹⁾ Isto, Dopisna karta Administracije »Organizovanog radnika« broj 131 od 1. septembra 1922 — Adolfu Muku.

²²⁾ Isto, Dopisna karta A. Muka od 16. oktobra 1922 — Marku N. Gregoviću.

²³⁾ Isto, Kotarsko poglavarstvo br. 8357 od 5. oktobra 1922 — Državnom odvjetništvu Kotor.

²⁴⁾ Isto, Optužnica Kraljevskog državnog odvjetništva u Kotoru od 9. jula 1923. godine.

²⁵⁾ Isto, OSK, Vr. 216/22, Državno odvjetništvo u Kotoru od 9. jula 1923 — OSK.

1922. godine Okružnom sudu u Sarajevu da povede istragu protiv Danila Ponjare. Nakon toga Okružni sud u Sarajevu poveo je istragu protiv Danila Ponjare,²⁶⁾ i saslušao ga 24. novembra i njegovo saslušanje dostavio 4. decembra sudu u Kotoru.²⁷⁾

Okružni sud u Kotoru poslao je 11. juna 1923. godine Okružnom sudu u Sarajevu zahtjev da zapisnički uruči optužnicu Danilu Ponjari. Okružni sud u Sarajevu uručio je 23. juna 1923. godine optužnicu i o tome obavijestio sud u Kotoru. Ponjara je 30. jula uložio prigovor na optužnicu.²⁸⁾ U prigovoru je istakao da priznaje da je pomenuti proglas štampan u *Radničkom jedinstvu* i da je isti rasturan i kao letak, ali on ne može biti radi toga okrivljen »budući da je dotični broj u kojem je odštampan inkriminisan članak prezentiran nadležnom drž. odvjetništvu u Sarajevu na cenzuru, i kao takav nije bio zaplenjen.«²⁹⁾ Ponjara je porekao da je on pisao pismo Muku od 20. septembra 1922. godine u kome je vrijeđao sudska nadležstva Ustvari, Ponjara je bio i optužen radi štampanja proglašenja na listu čiji je on bio odgovorni urednik i pomenutog pisma Muku. Ovaj njegov prigovor odbio je 8. avgusta 1923. godine Viši zemaljski Sud u Splitu.³⁰⁾

Okružni sud u Kotoru zakazao je suđenje Muku i Ponjari za 29. decembar 1923. godine. Zakazanog dana suđenje nije održano zbog toga što Ponjara nije prisustvovao. Poslije toga suđenje je zakazano za 31. maj 1924. godine. Objema zakazivanim raspravama prisustvovao je Muk. Treća rasprava je zakazana za 19. juli 1924. godine. Ovom suđenju nijesu prisustvovali ni Muk ni Ponjara pa je i ovo suđenje odgođeno.³¹⁾ Naredno suđenje ja zakazano za 28. oktobar iste godine ali je i ono odloženo zbog odsutnosti Ponjare pa je sledeće zakazano za 30. decembar iste godine. Na ovom suđenju oba su optuženika bila odsutna pa je i ovo suđenje odloženo. Naredno suđenje zakazano je za 30. maj 1925. godine. Ni na ovom ročištu nijesu bili okrivljeni. Tada je sud odlučio da se odvoji postupak Muka i Ponjare, pa je toga dana suđeno Muku u njegovoj odsutnosti i osuđen je na šest mjeseci zatvora, na isplatu parničnih i kazneno-izvršnih troškova, kao i sudsku taksu.³²⁾

U presudi okružnog suda u Kotoru Muku navodi se da je osuđen zbog već pomenutog proglašenja i pisma Radoševiću.³³⁾

²⁶⁾ Isto, OSK, Vr. 216/22, OSK — od 31. oktobra 1922 — Okružnom sudu Sarajevo.

²⁷⁾ Isto, Saslušanje Ponjare; Obavještenje Okružnog suda u Sarajevu od 7. novembra i 4. decembra — OSK.

²⁸⁾ Isto, Prigovor Ponjare od 30. jula 1923.

²⁹⁾ Isto.

³⁰⁾ Isto, Viši zemaljski sud u Splitu 8. avgusta 1923 — OSK.

³¹⁾ Isto, Zapisnik sa glavne rasprave od 19. jula 1924. godine.

³²⁾ Isto, Zapisnik sa glavne rasprave od 30. maja 1925. godine.

³³⁾ Isto, Presuda OSK od 30. maja 1925. Adolfu Muku.

Na suđenju je Muka branio advokat dr Eugen Veneti. On je protivu presude Okružnog suda uložio žalbu Kasacionom sudu u Zagrebu. Kasacioni sud je preinačio presudu Okružnog suda u Kotoru i osudio Muka na mjesec dana zatvora.³⁴⁾

Dobivši presudu Kasacionog suda Muk je 8. juna 1926. godine uložio molbu Okružnom sudu da mu odloži izdržavanje kazne za mjesec februar 1927. godine. Kao razlog je naveo da radi kao knjigovođa i ovlašten je na potpis kod mjesne trgovinske radnje Svetozar Kovačić, koja se bavila poglavito trgovinom brašna »koja vrsta trgovine se sada nalazi u najvećoj sezonskoj jeci a, koja traje do konca januara«. Dalje je naveo da on ili poslodavac moraju biti često na terenu. Njegovim uklanjanjem s posla, tj. odlazak na izdržavanje kazne u tom roku molitelj bi ostao bez posla.³⁵⁾ Razloge koje je Muk naveo za odlaganje izvršenja kazne potvrdio je i poslodavac Kovačić.³⁶⁾ Molbu Mukovu proslijedio je Okružni sud 15. jula Višem zemaljskom sudu u Splitu na rješavanje. Viši zemaljski sud u Splitu odbio je 28. jula Mukovu molbu.³⁷⁾ Nakon toga Muk je počeo izdržavanje kazne 12. septembra 1926. godine. Iz zatvora je izašao 12. oktobra iste godine. U zatvoru se izdržavao o svom trošku. Time je ovaj dugi proces nad Mukom bio završen.

Prilog br. 1³⁸⁾

KR. KOTARSKO POGLAVARSTVO

.....

Broj 8357/Red

.....

Državno odvjetništvo u Kotoru
6. oktobar 1922.

Kotor 5. oktobra 1922

St. 314/22

1

KR. DRŽAVNOM ODVJETNIŠTVU

KOTOR

I ako zbog protudržavnog rada i širenja komunizma više puta kažnjavan, ADOLF MUCK, konobar iz Kotora, ne odustaje ni danas od komunizma ni zavađanja smirenog naroda na novi skok u rasvratna i protudržavna rovađenja i akcije. Što više već se je počelo jasno opažati da on i danas, usprkos svega, što mu prijeti i što je pretrpio zbog dosadašnjeg rada, agilno i neumorno nastavlja i teši dalje rad, koji je davno uvrtilo u glavu sa nekom tvrdom vjerom

³⁴⁾ Isto, Presuda Kasacionog suda u Zagrebu br. 457/25 od 28. aprila 1926. Adolfu Muku.

³⁵⁾ Isto, Molba Muka od 8. juna 1926.

³⁶⁾ Isto.

³⁷⁾ Isto, Presuda višeg zemaljskog suda u Splitu od 28. juna 1926.

³⁸⁾ IAK, OSK, Vr. 216/22.

da će jedino sa neustrašivošću pred zakonom i daljom ustrajnošću svojom i svojih drugova, slomiti napokon krila ujedinjenoj državi i njenoj upravi i vladi a on se sa družinom uzdići nad njenom propasti.

No tome se mora ipak protustati, jer ako je Muk prije bio ako i nešto opasan, danas je još opasniji.

Istina, njegov rad danas više nije onako javan, ne buči kao ranije, ali je on time baš u toliko postao opasniji, u koliko se jasno razabire da on i danas isto kao prije i dalje radi na potkopavanju države i ostvarenju komunizma a da mu je taj rad tajan, da ga sada vrši sa više takta i više obazrivosti, samo ne bi li postigao svrhe.

Dokazi su ovi:

Imajući opravdane sumnje, ovo je poglavarstvo otragu vremena, putem ovdašnje pošte počelo ponovo obavljati cenzuru nad poštom, koja stiže neko-licini ovdašnjih komunista, kako nad onom koja stiže tako i nad onom koja iz njihovih ruku odlazi.

Pošto se već nekoliko toga zaplijenom sakupilo, sav ovaj materijal bi otpremljen ovo uredovnim brojem 7238/Red od 31/8 1922 Predsjedništvu Pokrajinske Uprave u Splitu, a ova je isto prosljedila Ministarstvu Unutrašnjih Djela.

Među ovim predmetima, koji se danas u Ministarstvu nalaze, ima raznih brošura, listova naših i stranih, pisama itd. Sve je ovo najviše iz Sarajeva otpremmano i stizalo amošnjim komunistima a ponajviše Adolfu Mucku i Iliji Jelaviću od čega je kao glavnije iznijeti slijedeće:

U jednom pismu redakcija lista »Radničko Jedinstvo« u Sarajevu odgovara Mucku na neke poslate joj dopise od njegove strane za štampu i kažu da ih u listu nikako ne može donijeti, jer da bi ih cenzura odmah zaplijenila, a mogao bi se desiti slučaj, da baš uslijed tih Muckovih dopisa bude zabranjeno i dalje izlaženje samoga lista. Pisac rečenoga lista dava mu direktive glede daljega pisanja i saradivanja u listu »R. J.«.

Iz ovoga se mora zaključiti da je Muck napisao i htio štampati takve neke članke protiv države koje je i sama (u suštini komunistička) redakcija lista uvidjela posve zabranjenim i povukla ih zato sa vidjela državnih vlasti i cenzure. Ponavlja se posve zabranjenim, jer se u zdravom smislu lako dade vidjeti, da naša cenzura slobodne štampe, naročito u ovakvim neprijateljskim listovima po državu, propušta kadkad, iz raznih obzira, mnogo što šta takova, za što se čovjek obična razuma i patriotskog osjećaja mora čisto čuditi kako takova šta nije zaplijenjeno i zabranjeno.

Dalje se po svim tim pošiljkama upravljenim Mucku i Jelaviću vidi da Muck stalno održava potajnu vezu sa komunistima u Sarajevu, a da Jelavić služi najviše za to da preko njega kao manje kompromitovanog, ali zato vjernog druga Muckovog, Muck lakše i sigurnije pošiljke dobija u ruke.

Međutim, dana 3/10 o. g. obavljena je ponova premetačina stana Adolfu Mucku i Iliji Jelaviću i zaplijenjene im ponovo razne knjige, pisma, brošure i novine, što sve u suštini odiše rastrojenim idejama i propagandom takvih ideja, a što dokazuje njihovo dalje nastavljanje rovarenja proti državi, državnoj upravi i ujedinjenju.

Sav se ovaj, ovom prilikom zaplijenjeni materijal prilaže uz ovu optužbu tome kr. Državnom odvjetništvu.

U prilogu pod 1) nalazi se zaplijenjeni crveni letak o komunističkoj agitaciji za nastupajuće općinske izbore pod naslovom »Radnicima Kotora i okoliće«. Pri premetačini zaplijenjen je oveći broj ovih letaka i oni su imali da skoro budu protureni kroz radni narod i seljane. Iz ovih se letaka — i ako u

blažoj formi, koja je u toliko blaža, u koliko se nigdje ne spominje ime »komunizam« ali koji su zato ipak štampani na crvenom papiru, izrazuje se očito težnja i poticaj na radnike za radikalnu promjenu današnjeg stanja u državi.

A prema pismu od 20/9 1922. priloženom pod 2) koje redakcija »Radničkog Jedinstva« u Sarajevu upravlja Mucku, ovi su letci štampani u Sarajevu, jer se je Muck bojao ovdašnje cenzure ali svakako poglavarstvo je uvjerenja a i iz rečenog pisma izbija, da je proglas na letcima sam Muck napisao i poslao tamo u štampu.

Dalje se iz zaplijenjenog opaža i to, da su Muck i Jelavić i preko cenzure koju nad njihovom poštom vrši poglavarstvo ipak i preko neke vanjske strane imali tajnu vezu i dodir sa svojom družinom, jer su ipak i neopaženo od poglavarstva mogli da sa raznih strana dobivaju pisma, knjige i dr. što bi im poglavarstvo zaplijenilo, da je došlo do ruku ovoga ureda.

Muck još i danas podržava tajnu vezu sa Sarajevom, Beogradom, Valjevom i drugim mjestima pa iz ovoga se vidi da je on jedan od njihovih vjernih drugova, koji u svemu zaslužuje od njih svaku hvalu, kao što mu baš ovo i priznaje u jednom svom pismu (prilog 3) redakcija lista »Radničko Jedinstvo« u Sarajevu. Da, redakcija istina slobodnog lista, ali lista za čije pokretače, urednika i saradnike, čovjek neće nikada ogriješiti dušu, ako sa čistim uvjerenjem reče da su to prikriti najviši protivnici novopodignute države i jedinstva.

Iz drugog pisma (prilog 4) ove iste redakcije lista, ona potvrđuje Mucku, da je od njega, kao njenog dopisnika, primila neke Muckove dopise za svoj list, te imenuje i naslove tih dopisa među kojima je jedan pod naslovom »Vraćeni šamari« za koji sama redakcija lista čini ovu opasku: »One tvoje beleške, 'Vraćeni šamari' ući će u listu iako se bojimo da bi ti radi toga mogao stradati«. Znači opet, i u ovom dopisu ima nešto upereno protiv države i državnih organa.

Iz dopisnice 1/9. 1922, koju je Muck primio iz Beograda (prilog 5) od administracije »Organizovanog radnika« proističe da Muck tamo šalje neki novac, za koji mu administracija izdaje potvrdu da je novac već raspoređen u »namijenjenim pozicijama«.

Muck agilno radi i na raspačavanje novina naših i stranih, koje su uopće dupko pune rastrojstva i komunističkih i sličnih zadataka i šalje ih svojim drugovima po Boki Kotorskoj, što potvrđuje sami njegov rukopis na zaplijenjenim omotima, adresiranim na Antona Radoševića u Tivtu i Marka N. Gregovića u Petrovcu. Tripo Franović u Škaljarima pomaže mu u tom poslu. Prilikom skore premetačine nađeni su i u stanu Franovića pakovani omoti novina spremni za poštu i adresirani Muckovom rukom na Prčanj, Muo i Bogdašić.

A i Ilija Jelavić nije ništa drugo do u svemu desna ruka Adolfa Mucka, koji preko njega vrši poruke i dobija poštu sa raznih strana. Ilija Jelavić je kao što se iz mnogo priloženog i svega navedenog vidi, čovjek zagrizao dušom i tijelom u mržnju protiv države i on je sada našao ovaj način, kako će raditi na njenom potkopavanju.

Prednje se dostavlja tom Kr. Državnom odvetništvu na nadležni postupak u smislu članka I tačke 1) Zakona o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi.

Vladin savjetnik — Upravitelj

Rašković, s. r.

RADNICI KOTORA I OKOLICE!

U posljednje vreme sva sila buržoaskih agitatora i plaćenika zaredala je po selima južne Dalmacije i tamo počeli da lepim obećanjima i nadripatriotskim frazama zavaravaju radni narod. Da bi razgolitali lažne maske sa lica ovih zavaravatelja naroda, nekoliko svesnih radnika iz južne Dalmacije odlučili su da radnom narodu Boke Kotorske upute ovaj proglas:

DRUGOVI! RADNICI I SELJACI!

Ustajte i razmislite u kakvom se stanju nalazite, kakva vas zima i u opšte budućnost čeka.

Razni agenti naših zajedničkih mučitelja sada zalaze među vas, jedni da vam objasne kako su razorili privredu i dobro stanje u ovoj zemlji; drugi kako će vas usrećiti ako im date povjerenje glasajući za njih i njihov program.

Vreme je da odbijete te crne gavranove od vaših pragova, vreme je da sami promislite i sami svoju sudbinu određujete, te političkom akcijom ostvarite sva samoupravna tijela od opštine pa do narodne skupštine i tamo postavite ljude iz svoje sredine i vašeg povjerenja.

Ali se ne dajte zavesti zabludom, da će ti vaši povjerenici u opštini, srezu, oblasti i skupštini moći vam doneti blagostanje i nov život. Ne! Grobari našeg naroda, njegove slobode, ekonomskog blagostanja duboko se zasađiše na kormilu države na svim mjestima gdje mogu da pod zaštitom sile nesmetano pljačkaju radni narod i krvavo ugušuju svaki revolt, svaki vaš protest.

Vaši zastupnici biće samo kontrola nad radom »državotvornih i patriotskih elemenata«, oni će imati da vas obavještavaju o radu i namjerama »usrećitelja«.

Vi ipak, morate se u svakom selu, varoši, gradu, te na celoj zemlji, bez obzira na plemensku ili vjersku razliku združiti i preuzeti aktivnu političku i ekonomsku borbu za radikalnu i temeljitu promjenu ovakvog stanja u zemlji i u toj borbi morate ustrajati do potpunog oslobođenja radnog naroda od kapitalista i njihovog predstavnika u vladi.

Svuda gdje je to moguće, gdje ima ljudi koji su sposobni i osjećaju težinu ovakvog stanja, treba da vi Radnici i Seljaci udruženo istupite *samo-stalno* od svake političke stranke u izbornoj borbi.

Opštinski zbori su na domaku, uđite u ta samoupravna tela, rastjerajte gulikože i upravljajte u vašoj kući pravedno i pošteno u interesu vašem, — vaše dece u budućnosti radnog naroda Jugoslavije.

Da živi radni narod!

Da žive ujedinjeni radnici i seljaci!

Nakladnik: Međusavezni Sindikalni odbor

Tiskara »Bosanske pošte«.

³⁹) AIIT, II 1-1 (1922).

Gospodinu
Sucu istražitelju

Mjesto

OPTUŽNICA

Kr. državno odvjetništvo u Kotoru
u smislu §-a 207 k. p.

tuži: 1) ADOLFA MUKA pok. Fridrika, konobara u Kotoru, od god. 29:

a) da je u proglasu »Radnicima Kotora i okolice« koji je on sastavio i dao ga tiskati u broju 30. god. 1922. organa nezavisnih radničkih sindikata »Radničko jedinstvo« koji izlazi u Sarajevu. pod odgovornim uredništvom Danila Ponjare, prikazujući buržoaziju kao zajedničkog mučitelja radnika i seljaka, koja da je razorila privredu i dobro stanje u našoj državi, javno jednu klasu žiteljstva (radnika i seljaka) protivu druge (buržoazije) na mrzost i prezrenje dražio:

b) da je u svom predrečenom proglasu tvrdeći, da su sva Ministarstva i cijela Narodna skupština kao najviši administrativni i zakonodavni državni faktori, grobari našeg naroda, njegove slobode i ekonomskog blagostanja i da na svim mjestima gdje mogu pod zaštitom sile nesmetano pljačkaju radni narod i krvavo ugušuju svaki protest radnika i težaka, pečatanim pismenim sastavom uvrijedio sva vrhovna administrativna nadležateljstva i cijelu Narodnu skupštinu u smotrenju njihovog zvaničnog rada uopšte.

c) da je dana 17 oktobra t. g. u Kotoru u svom pismu upravljenom Antonu Radoševiću u Tivtu, koje je otvoreno predao trgovcu Šimi Staničiću molbom da ga preda Radoševiću tvrdeći da je bezobrazluk policije i žandarma što obavljaju kod komunista u Kotoru i Tivtu premetačine, nepečatanim pismenim sastavom uvrijedio predrečena dva državna nadležateljstva u Kotoru i Tivtu izvan mjesta nadležateljstva no u smotrenju njihovog zvaničnog rada:

d) da je u predrečenom pismu ističući, da su radnici u ovoj zemlji stavljeni van zakona kao i hajduci, da radnike smije svaki policajac, žandar i špijun mrcvarti bez da za to odgovara buržoaskom zakonu, javno jednu klasu žiteljstva (radnike i seljake) protivu druge (buržoazije) na mrzost i prezrenje dražio;

2. DANILA PONJARU

a) da je tim što je kao urednik glasila »Radničko Jedinstvo« koji izlazi u Sarajevu pod njegovom odgovornošću uvrstio u isto glasilo u broju 30 od 15. septembra t. g. na drugoj stranici a zatim ga tiskao kao letak, proglas »Radnicima Kotora i okoline« sastavljen od Adolfa Mucka a sa kojim se je proglasom Muck ogriješio o prestupke §§ 103 i 104 srp. k. z. znajući krivca potpomagao u onome čim je zlo djelo izvršeno bilo;

b) da je napisavši u svom pismu »Sarajevo, dne 20/9. 1922« upravljenom Adolfu Mucku u Kotor da je sud po svemu prešao u službu režima nepečata-

⁴⁰) IAK, OSK, Vr. 216/22.

nim pismenim sastavom uvrijedio sudska nadležateljstva u smotrenju njihovog rada uopće.

Počinili su ovim: okrivljeni Adolf Muck pod a) i d) ponovni prestupak po § 103 srp. k. z. a pod b) i c) ponovni prestupak pod § 104 srp. k. z. kažnjivi osobitim obzirom na § 69 I st. i 69 a) srp. k. z. oni pod a) i d) na temelju § 103 srp. k. z. *svaki* u novcu od 200 do 3000 dinara ili zatvorom od 3 mjeseca do 3 godine, onaj pod b) na temelju § 104 II st. srp. k. z. jer uvreda sadržaje klevetu zatvorom od mjesec dana do 3 godine, a onaj pod c) na temelju § 104 srp. k. z. zatvorom od mjesec dana do 2 godine te suviše u smislu § 35/III st. srp. k. z. uništenjem inkriminiranog proglašava u zaplijenjenim istiscima »Radničkog jedinstva« a osumnjičeni Danilo Ponjara pod a) prestupak pod § 46 br. 2, 103 i 104 srp. k. z. pod b) prestupak po § 104 srp. k. z., kažnjivi obzirom za § 69 I st. prvi u smislu §§ 47 I st. i 104 II st. srp. k. z., jer uvreda po § 104 srp. k. z. zadržava klevetu, zatvorom od mjesec dana do 3 godine, a drugi u smislu § 104 II st. srp. k. z., jer uvreda također zadržava klevetu, zatvorom od mjesec dana do 3 godine, te suviše u smislu § 35 II st. srp. k. z. poništenjem zaplijenjenih istisaka letaka »Radnicima Kotora i okolice«.

Pita se, da bude urečena glavna rasprava pred mjesnim sudbenim dvorom I Molbe, nadležnim u smislu §§ 13, 51, 55, 56 k. p. da na istoj uz propisane obavijesti budu pročitani slijedeći spisi: prijava kr. kotorskog poglavarstva u Kotoru br. 8357/ Red pod r. br. 1 sa svim odnosnim priložima i baš: proglas »Radnicima Kotora i okolice« tiskan u broju 30 glasila »Radničko jedinstvo« od 15. septembra t. g. na drugoj stranici, letak »Radnicima Kotora i okolice« istog i identičnog sadržaja kao i predrečeni proglas, pismo Adolfa Mucka, »Kotor, 10 X 1922« upravljeno drugu Antunu Radoševiću u Tivtu i pismo Danila Ponjare »Sarajevo, 20 IX 1922« upravljeno drugu A. Mucku, prijava oruž. stanice u Tivtu br. 1244 od 11. oktobra 1922, a da na istu budu pozvani okrivljeni Muck i osumnjičeni Ponjara.

Obrazloženje:

ad 1) Okrivljeni Adolf Muck poznati vođa komunista u Kotoru ne odstaje od svog razornog djelovanja na štetu naše države te on i dan danas nastavlja tim svojim protudržavnim rovaranjem, samo što ovaj njegov sadašnji rad nije više onako javan bezobziran i bučan kao prije, jer ga obavlja sa više takta i obazrivosti ne potičući više masu na revoluciju već pozivajući je da evolucijom dođe do prevlasti u državi.

U bitnosti je pak ovaj njegov sadašnji rad jednak prvashnjem, jer on pod prividnom formom evolucije radi za revoluciju u uvjerenju da proleterijat, jer u ogromnoj manjini, ne može da dođe do prevlasti već samo silom i terorom. Ali i ako sve ovo jasno i nedvojbeno, jer notorno da tako misle svi komunisti i oko toga uvijek potajno rade propagirajući gdje god mogu, komunizam, ne može ga se za sada progoniti za taj njegov rad u smislu čl. 1. Zakona o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi jer je on tako vješto i lukavo znao da prikrije svoje podmuklo rovaranje i propagiranje komunizma, da mu se nije moglo to da dokaže konkretnim činjenicama i dokazima, koje je on znao vješto da maskira. Nego dok je on jedino od straha pred zakonom bio prisiljen da ovom svom podmuklom, razornom protudržavnom radu dade krinku zakonitosti, u čemu je, barem za sada, djelimično i uspio, nije bio u stanju da obuzda u sebi onaj bijes i mržnju, koji su mu prirodni protiv onim odlučujućim faktorima, koji su tom njegovom radu bilo direktno ili indirektno stali na put te njega i njegove drugove priječe, da i naš narod usreće onom istom srećom, kojom su njegovi drugovi usrećili druge države. Ovaj njegov bezmoćni bijes i mržnja, kojima je skroz i skroz prožet, očituje se i ispoljava u svakom njegovom djelovanju, u svakoj njegovoj riječi te on nastoji, gdje god može, da omrazi ne samo pred proleterijatom već i pred

seljaštvom, koje takođe hoće da svrsta u red proleteraca, buržoaziju, koja mu je trn u oko a dosljedno ovomu i sve zakonske predstavnike iste, naime administrativne i zakonodavne vlasti.

Uživljen u ovom i ovakvom mentalitetu i pod pojmom predrečenih strasti on je sastavio jedan proglas, koji je upravo »Radnicima Kotora i okolice« prije izbora za oblasti, te ga je poslao uredništvu »Radničkog Jedinstva« glasila nezavisnih radničkih sindikata, koje izlazi u Sarajevu pod odgovornim uredništvom Danila Ponjare. Ovaj je proglas bio tiskan u broju 30. od 15. septembra 1922 istog glasila.

Sadržaj i smisao cijelog ovog proglasa odiše mržnjom i gnjevom proti toj nesretnoj buržoaziji, koja je kriva jedino stoga što je živa i što ne dozvoljava, da sa državom upravlja neznatna manjina državljana, koja za to nije niti spremna a još manje sposobna i koja zna samo da ruši a da ništa ne gradi. U njemu Muck upozorava radnike kako je u posljednje vrijeme zaredala po selima sva sila buržoaskih agitatora i plaćenika te zatim poziva radnike i seljake da ustanu i da razmisle u kakvom se stanju nalaze i kakva ih zima i uopće budućnost čeka, zaboravljajući dakako slučajno pri tome da ih upozori i uopće su zime i kakav glad sproveli do sada nesretni Rusi i kakova zima i budućnost čeka njih pod sretnom vladavinom njegovih drugova. Nakon toga govoreći, da su ti agenti poslati od njihovih (radničkih i seljačkih) zajedničkih mučitelja, koji će im objasniti, kako su razorili privredu i dobro stanje u ovoj zemlji, poziva radnike i seljake da odbiju te crne gavranove te da političkom akcijom osvoje sva samoupravna tijela od opštine pa do Narodne skupštine i da postave tamo ljude iz svoje sredine. Obećaje zatim i uvjerava ih da im ti ljudi iz njihove sredine neće moći donijeti blagostanje i nov život, jer da su se grobari našeg naroda, njegove slobode i ekonomskog blagostanja, duboko zasadili na kormilo države i na svim mjestima gdje mogu da pod zaštitom sile nesmetano pljačkaju radni narod i krvavo ugušuju svaki njegov revolt, svaki njihov protest a na poslijetku ih poziva da se svi zajedno združe za političku i ekonomsku borbu za radikalnu i temeljitu promjenu ovakvog stanja u zemlji.

Ovaj je proglas u sebi, kao što je jasno, jedan izborni proglas i proti njemu, u koliko se ograničuje na izbornu propagandu, nema nikakva prigovora jer je svakoj zakonom priznatoj stranci slobodno da propagira svoj program. Ali ovdje se ne radi samo o izbornoj propagandi koja po zakonu nije kažnjiva, već se radi o nečemu drugome. Radi se naime s jedne strane o javnom ocrnjivanju i klevetanju jedne određene klase žiteljstva (buržoazije) protiv koje se izazivlje mrzost i prezrenje sa strane druge klase žiteljstva (radništva i seljaštva) a s druge strane o uvređama predstavnicima te klase, a to nije po zakonu dozvoljeno i to se kazni svugdje pak i u našoj državi. Muck je s toga mogao u njegovom proglasu pozivati svoje sumišljenike da glasuju za njegov program ali za to nije smio da vrijeđa državne vlasti niti da draži javno svoje sumišljenike na mrzost i prezrenje protivu buržoazije. Da je pak u svom proglasu to oboje učinio, razabira se iz cijelog smisla i sadržaja istoga a to osobito jasno izbija iz toga, što govori, da je buržoazija zajednički mučitelj radništva i seljaštva i što joj on preko istih njezinih agenata ironično predbacuje, da je ona razorila privredu i dobro stanje u ovoj zemlji a sve to izazivlje i draži na mržnju i prezrenje proti njoj sa strane radništva. Isto je tako on u tom proglasu uvrijedio sva vrhovna administrativna i zakonodavna nadležateljstva t. j. sva Ministarstva i Narodnu skupštinu tim što je rekao da su grobari našeg naroda, njegove slobode i ekonomskog blagostanja i da na svim mjestima gdje mogu pod zaštitom sile nesmetano pljačkaju radni narod i krvavo ugušuju svaki protest radnika. Sve su ovo ne samo teške uvrede za svakoga već i klevete jer se predbacuje nasilno pljačkanje i krvavo ugušenje svakog protesta a to je sve iz temelja izmišljeno i neistinito, jer niko a još manje nadležni za to faktori ne samo što ne pljačkaju radni narod već ne dozvoljavaju nikome da to učini niti da krvavo ugušuju svaki protest

te naprotiv nastoje da što više dođu u susret i radništvu i seljacima imajući na umu da dobrobit države sastoji se upravo i jedino u dobrobiti svih klasa žiteljstva u državi, pak s toga i radnika i seljaka.

Okrivljeni Muck nije zaista u svom proglasu izričito spomenuo sva Ministarstva i Narodnu skupštinu ali je za to ciljao na njih kada je sve uvrede i klevete upravio na one, koji se zasadiše na kormilo države, jer svak znađe, da u jednoj ustavnoj državi, kao što je i naša, na kormilu stoje kao jedini odlučujući administrativni faktori sva Ministarstva a kao zakonodavni cijela Narodna skupština, koji jedni uz druge upravljaju državom.

Radi ovog Muck se je ogriješio time što je dao tiskati i dalje rasturati svoj program o prestupke po §§ 103 i 104 srp. k. z.

Dne 10. oktobra t. g., iza kako je sigurnosna vlast u Kotoru poduzela bila premetačinu stana kod okr. Mucka radi temeljite i opravdane sumnje da propagira komunizam, napisao je on jedno pismo svojem sumišljeniku Antonu Radoševiću u Tivtu, kojemu je oružništvo također bilo premetnulo stan, u kojemu je napisao, da je bezobrazluk policije i žandara što su im (njemu i Radoševiću) premetnuli stan te nadodao, da su radnici u ovoj zemlji stavljeni van zakona kao i hajduci, da radnike smije svaki policajac, žandar i špijun mrevariti bez da za to odgovara buržoaskom zakonu.

Kako se iz ovoga razabire, okrivljeni Muck je i u ovom svom pismu koje je predao bio otvoreno trgovcu Šimi Staničiću iz Tivta molbom da ga predade Radoševiću, vrijeđa državna nadležstva policije i žandarmerije u Kotoru i Tivtu nazivajući njihovo uređivanje bezobrazlukom te u njemu draži radničku klasu na mržnju i prezrenje, protivu buržoazije, klevećući ju, da su radnici pod njezinim režimom stavljeni van zakona kao i hajduci i da policajci žandari i špijuni mogu mrevariti radnike a privolom i odobravanjem tog režima buržoaskog, što sve ne odgovara istini, jer se naš režim, premda bi imao pravo da mnogo strože postupa prema onim elementima, koji na silu hoće da ga zbate i uvedu kaos u narod u našoj državi, ne povada i ne želi povadati za primjerom i metodama najreakcionarnijeg i najbezobzirnijeg boljševičkog režima, koji se je do sada mogao da uzdrži jedino teritoriziranjem i najdrakonskijim mjerama. Naš režim poštuje jednako svakoga pa i radništvo ali naravno sve dotle dok mu se ne počne raditi o glavi a i tada poziva na odgovornost samo one, koji su to svojim djelovanjem zaslužili a nikako one i nikada one koji su bez svoje krivnje bili u dobroj vjeri zavedeni. Ovakvim se klevetanjem i zlobnim izmišljanjem i izvrtanjem činjenica bez dvojbe draži radništvo protiv buržoazije pak se stoga ovo Muckovo djelovanje ima da označi prestupkom po § 103 srp. k. z. a slede uvrede predređenim nadležateljstvima prestupkom po § 104 srp. k. z.

Što se tiče prestupka po § 103 srp. k. z. mora se držati, da je Muck javno dražio na mržnju i prezrenje protiv buržoazije, jer on je pismo predao otvoreno Staničiću, koji ga je slučajno pročitao i odmah zatim predao oružništvu. Istina je da je Muck dražio radništvo u jednom pismu, ali se ipak mora držati da je to pismo bilo javno jednom kad je sadržaj istoga mogao da dođe do značaja drugim osobama, kao što se je baš u ovom slučaju i dogodilo.

ad 2). Adolf Muck bio je u zadnje doba u neprekidnom dopisivanju sa urednikom komunističkog glasila »Radničko Jedinstvo« osumnjenikom Danilom Ponjara te mu je često slao raznih članaka za list. U jednom od mnogih pisama, koje je Ponjara pisao Mucku, i baš u onom nadnevka 20/9. 1922, on se između ostalog tuži Mucku da je sud posvema prešao u službu režima te napominje kako se radništvo mora boriti protiv nezakonitosti, koja se je zacarila u ovoj zemlji. Prva tvrdnja da je naime sud posvema prešao u službu režima sadržaje u sebi uvredu i klevetu za sve sudbene vlasti u našoj državi jer im se podvaljuje da nijesu u vršenju njihove službe objektivni, kao što bi morali da budu već da sude onako kako želi i hoće režim. Da je ova

uvreda kleveta za cijelo sudstvo u našoj državi i zlobno podvaljena o tomu nema nikakve sumnje, jer je nepobitna činjenica, da je sudstvo sasvim neodvisno u svom suđenju i da se za to ne treba da boji režima, pošto je ustavom upravo radi toga zajemčena sudačka neodvisnost i nepomičnost. Radi ovoga predrečena tvrdnja Ponjare sadržaje u sebi sve krajnosti prestupka po § 104 srp. k. z.

Upogled druge tvrdnje mora se istaknuti, da ona sadržaje u sebi sve skrajnosti prestupka po § 103 srp. k. z. ali ju se ne može progoniti, jer je bila izrečena u zatvorenom pismu, dakle ne javno.

U ovom istom pismu piše Ponjara Mucku da je on njegov proglas »Radnicima Kotora i okolice« dao oštampati osim što je u glasilu i na zasebnim crvenim letcima, koje da mu šalje poštom. Ovi su letci bili doista tiskani u Sarajevu te ih je Ponjara nakon toga poslao poštom Mucku, ali su bili zaplijenjeni u Kotoru još prije nego ih je Muck primio.

Ovo djelovanje Ponjare sadržaje u sebi sve skrajnosti prestupka saučesništva u predrečenim dvama prestupcima po § 103 i 104 srp. k. z. koje je počinio okr. Muck svojim proglasom, jer je on tim što je taj proglas dao tiskati u svom glasilu kao odgovorni urednik i na zasebnim letcima znajući potpomogao Mucka u onome čim je zlodjelo bilo izvršeno. On je jednim samim svojim činom i baš tim što je u Sarajevu dao u tisak taj proglas ogriješio kao sukriovac u ovim predrečenim prestupcima (idealna konkurencija) pak s toga u tom pravcu mora da odgovara u smislu § 68 srp. k. z. Njegovo se pak djelovanje kao urednika ne može drukčije da označi, jer zakon o štampi u Sarajevu, gdje je on počinio zlodjelo, nema kod nas zakonske kreposti a isto tako ni obratno naročiti zakon o štampi, koji je predviđen u čl. 13. III st. Vidovdanskog ustava nije bio još obnarodovan. Radi ovoga i obzirom na jasnu odredbu Vidovdanskog ustava, da za krivice štampom učinjene odgovaraju i pisac i urednik (kako i na koji način to još nije bilo određeno) moralo se djelovanje Ponjare označiti prestupkom po §§ 46 br. 2, 103 i 104 srp. k. z.

Nadležnost ovog suda za Ponjaru osniva se na propisima §§ 55 i 56 kr. p. s osobitim obzirom na to što je kažnjivo djelo pod b) počinjeno u Kotoru, gdje je pismo bilo otvoreno.

Radi svih do sada navedenih razloga, ova je optužnica u cjelini u zakonu osnovana.

Kotor, dana 9. srpnja 1923.

Kr. I državni odvjetnik:

Buzolić v. r.

Résumé

LE JUGEMENT D'ADOLF MUCK EN 1923

Dr Jovan R. BOJOVIĆ

Adolf Muck appartient à la génération des organisateurs du mouvement ouvrier et du Parti Communiste du Monténégro. Dans la période du travail légal du Parti, il était le plus éminent communiste de toute la région de Boka Kotorska et même plus tard jusqu'à son départ pour l'étranger, en 1934, pour les affaires du Parti. Il remplissait de nombreuses fonctions parmi lesquelles celle de secrétaire politique du Comité Régional du Parti Communiste Yougoslave pour le Monténégro. A cause de ses activités communistes, Muck a été plusieurs fois emprisonné et condamné. Un de ses emprisonnements et de ses jugements a été en 1923, mais finalement achevé en 1926, quand il a été condamné à la peine d'un mois de prison. C'est à ses frais qu'il a subi la peine à Kotor.